

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ

УДК 94(477.5):737.1«16/17»

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-9-15>**Topography of coin treasures of Sivershchyna region of the 17th – 18th centuries. Regional aspects of the study****Andriy M. Klyuyev**

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Postgraduate student (Ukraine)

email: kliuevandrei@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5802-1574>**Abstract.**

The purpose of the article is to attempt to analyse and introduce the topography and regional aspects of the coin treasures of the Sivershchyna region of the 17th – 18th centuries into the scientific circulation. Particular attention was paid to the analysis of the treasures complexes of the Hlukhiv and Putyvl' districts. **The methodology of the research** is based on the principles of scientificity, historicism, continuity of the written and treasure sources, comprehensive analysis of the treasure complexes, museum funds. General scientific (analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction, comparison, systematization, logical, generalization), specialized historical (chronological, analytical, mathematical, contextual), numismatic (descriptive, typology, dating, archaeological research, numismatic iconography, metallography, analysis of coin treasures) methods were also used. **Scientific novelty** lies in the comprehensive study of the museum funds, treasure complexes of the Hlukhiv and Putyvl' districts and their introduction into the scientific circulation. **Conclusions.** Having studied and described the numismatic funds of the museums, treasure material of the declared period of the Hlukhiv and Putyvl' districts, it can be concluded that they make up the important material sources for studying coin counting, monetary circulation of these territories, trade and life of the population of that period. The analyzed treasures indicate the dominance of the Moscow silver coin on the territory of the Putyvl' district and the dominance of the European coin on the territory of the Hlukhiv district in the 17th century. In the 18th century in these regions of the Left Bank territory of Ukraine Russian gold, silver, and copper coins of the rouble type were introduced into the monetary circulation and the use of gold ducats and silver European thalers for large trade operations continued. This was confirmed by the written and numismatic sources of the 18th century.

Keywords: kopeck (cheshuyka), ort, shestak, troyak, thaler, ducat, Hlukhiv district, Putyvl' district.

Топографія монетних скарбів Сіверщини 17 – 18 ст. Регіональні аспекти дослідження**Андрій Ключев**

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

аспірант (Україна)

email: kliuevandrei@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5802-1574>**Анотація.**

Мета статті полягає у спробі проаналізувати та ввести у науковий обіг топографію та регіональні аспекти монетних скарбів Сіверщини XVII – XVIII ст. Особлива увага звернена на аналіз скарбових комплексів Глухівщини та Путивльщини. **Методологія дослідження** базується на принципах науковості, історизму, спадкоємності писемних та скарбових джерел, всебічного аналізу скарбових комплексів, музейних фондів. Також використано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, абстрагування, порівняння, систематизацію, логічний, узагальнення), спеціалізовані історичні (хронологічний, аналітичний, математичний, контекстуальний), нумізматичні (описовий, типології, датування, археологічних досліджень, нумізматичної іконографії, металографії, аналізу монетних скарбів) методи. **Наукова новизна** полягає у комплексному дослідженні музейних фондів, скарбових комплексів Глухівщини та Путивльщини та введенні їх у науковий обіг. **Висновки.** Дослідивши та описавши нумізматичні фонди музеїв, скарбовий матеріал задекларованого періоду Глухівщини та Путивльщини, можна зробити висновки, що вони є важливими речовими джерелами вивчення лічби монет, грошового обігу цих регіонів, торгівлі

.....
та побуту населення того періоду. Проаналізовані скарби свідчать, про домінування московської срібної монети на території Путивльщини та домінування в XVII ст. європейської монети на території Глухівщини. У XVIII ст. у цих регіонах Лівобережжя України в грошовому обігу утверджуються російські золоті, срібні, мідні монети рублевого типу та продовжується використання для великих торгівельних операцій золотих дукатів та срібних європейських талерів. Це підтверджують письмові та нумізматичні джерела XVIII ст.

Ключові слова: копійка (чешуйка), орт, шостак, трояк, талер, дукат, Глухівщина, Путивльщина

Постановка проблеми. Дослідження топографії монетних скарбів Сіверщини XVII – XVIII ст., в таких регіонах як Глухівщина та Путивльщина, за фондовими та скарбовими матеріалами XVII – XVIII ст. має велике значення для сучасної історії, економіки та культурології. Це питання дозволяє не тільки вивчити історичний розвиток фінансових систем, але й дає можливість зрозуміти економічну ситуацію, соціальні зв'язки, а також зовнішньоекономічні і внутрішні чинники, що впливали на ці регіони. Глухівщина та Путивльщина знаходилися на території, яка впродовж XVII – XVIII ст. була важливим економічним та культурним центром Лівобережної України. Зокрема, обігові грошові одиниці, що використовувалися в цих районах, були частиною більш широкої системи грошового обігу на території Речі Посполитої та Російської імперії. Аналіз матеріалів, пов'язаних із скарбами, дає можливість краще зрозуміти місцеві економічні процеси та зв'язки між регіонами, а також місцеві особливості фінансової політики, внутрішньої та міжнародної торгівлі.

За допомогою археологічних знахідок, таких як монети, можна проаналізувати, як змінювався грошовий обіг в різні етапи XVII – XVIII ст., особливо в умовах політичних та економічних змін. Перехід від стародавніх монет до нових одиниць і номіналів, вплив іноземних монет (котрі часто використовувалися паралельно) і навіть використання контрафактних грошей – все це є важливим для аналізу того, як функціонувала економіка в даних регіонах. Вивчення грошового обігу в цих регіонах допомагає краще зрозуміти, як місцеві еліти (козацтво, шляхта, купці, православне духовенство) взаємодіяли з економічними процесами та як грошова політика впливала на їхній соціальний статус. Також це дослідження дозволяє з'ясувати, яким чином змінювався рівень життя місцевого населення залежно від фінансових коливань. Враховуючи, що ці регіони знаходилися на межі різних державних утворень (Річ Посполита, Гетьманщина, Московія), важливо вивчати вплив міжнародної торгівлі, трансакцій, а також використання іноземних валют на грошовий обіг Сіверщини.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Різні аспекти соціального, політичного та економічного розвитку досліджуваних регіонів Сіверщини XVII-XVIII ст. висвітлювали такі сучасні науковці: А. Армен, О. Бакалець, В. Белашов, Ю. Коваленко, В. Нечитайло, А. Ключев та інші. У своїх працях «Грошовий обіг на Глухівщині в період Гетьманщини», «Російські монети в грошовому обігу Глухівщини» А. Армен проаналізувала країни-емітентів, номінали монет, які перебували у грошовому обігу у досліджуваній період у зазначених регіонах (Армен, 2010, с. 133 – 137; Армен, 2011, с. 180 – 184). О. Бакалець у своїй монографії «Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648 – 1782)» широко представив дослідження монетних скарбів епохи Гетьманщини як важливе історичне джерело для аналізу складних процесів грошового обігу, фінансової політики та економічного розвитку України в новий час. На основі даних, отриманих із аналізу скарбових комплексів, було визначено частку західноєвропейських монет на українському грошовому ринку в XVII ст. і зроблено висновки щодо загального економічного розвитку Української козацької держави, фінансової політики гетьманів та орієнтації зовнішньої торгівлі. Автор описав десятки нових скарбів Чернігівщини, Новгород-Сіверщини, Ніжинщини, Глухівщини, Кролевеччини, Батуринщини та інших територій Сіверщини (Бакалець, 2012, с. 35 – 106).

О. Бакалець в праці «Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. Документи та матеріали» описав різні номінали монет, які були в обігу на Поділлі та Гетьманщині, а також зустрічаються у скарбових комплексах на Сіверщині. Автор зробив висновок про нерозривний зв'язок грошового обігу цих регіонів (Бакалець, 2017, с. 112 – 120).

Ю. Коваленко – український історик та археолог у своїй монографії «Історична топографія Глухова доби Середньовіччя та раннього модерного часу», яка вийшла після його загибелі під час бойових дій в Україні, проаналізував та систематизував різні джерела з історії Глухова та його округи, описав археологічні знахідки та на їх основі дослідив і ввів до наукового обігу різні аспекти побуту селян, міщан, козаків, козацьких старшин тощо (Коваленко, 2024, с. 55 – 109).

В. Белашов у своїй монографії «Глухів – столиця гетьманської України (1708 – 1782) : (від перших поселень до сучасності)» розглянув ключові аспекти змісту, ролі та значення гетьманської столиці від найдавніших часів до сьогодення. Автор підкреслив значення Глухова як політичного, ідеологічного та економічного центру, який захищав українську автономію від

наступу російського самодержавства (Белашов, 2018, с. 29 – 65, 198 – 205). Для нашого дослідження важливі документи та факти, наведені в монографії, що висвітлюють розвиток ремесел і торгівлі у Глухові та його околицях, міжнародні торговельні зв'язки гетьманської столиці з європейськими містами.

У своєму дисертаційному дослідженні «Грошовий обіг на території Гетьманщини (1648-1764 рр.)» В. Нечитайло вперше в українській та світовій історіографії глибоко та комплексно проаналізував основні проблемні питання грошового обігу Гетьманщини. Особлива увага дослідником була спрямована на питанні економічної експансії Московської держави та її наступниці – Російської імперії на українські землі, економіку, грошовий обіг, яка проводилася шляхом запровадження невдалих грошових реформ та фінансових експериментів (Нечитайло, 2019, с. 3-250).

У праці «Топографія знахідок монетно-грошових скарбів XVII – XVIII ст. на території Глухівського району» А. Ключев зробив фіксацію та глибокий аналіз 38 монетних комплексів, знайдених у межах Глухівської громади. Значна частина комплексів була вперше введена до наукового обігу. Дана праця дозволяє краще усвідомити місце в грошовому обігу та торгівлі європейських та російських монет XVII – XVIII ст. (Ключев, 2018, с. 96 – 104).

Незважаючи на значну кількість досліджень, проблематика регіональних аспектів монетних скарбів Сіверщини XVII – XVIII ст. не втрачає своєї актуальності та потребує подальшого ґрунтовного вивчення.

Мета статті. Проаналізувати та описати новий скарбовий матеріал, знайдений на території Глухівщини та Путивльщини за останні 10 – 15 років, який суттєво доповнить попередні дослідження про країни-емітенти та асортимент грошового обігу Сіверщини досліджуваного періоду.

Виклад основного матеріалу. У період з 2010 по 2022 рік на території колишнього Глухівського району в с. Дунаєць, яке знаходиться за 12 км на південно - захід від м. Глухова, було знайдено два скарби європейських монет.

Перший скарб був знайдений влітку 2012 р. під час земляних робіт. Скарб знаходився у маленькому керамічному глечики та налічував 183 одиниці монет Речі Посполитої, серед яких 4 орти, 20 шостаки, 40 трояків, 77 білонних солідів. Орти коронні відкарбовані під час правління польського короля Сигізмунда III Вази (1588 – 1632) (рис. 1). Місто карбування Бидгощ 1622 – 1623 рр. Орти вагою 6,7 – 7,2 г знаходяться у відмінному стані збереження (Нечитайло, 2010, с. 64).

Рис. 1. Орт коронний правління Сигізмунда III. Рік карбування 1623 р.
с. Дунаєць, Шосткинський район, Сумська область.

Шостаки відкарбовані під час правління польського короля Сигізмунда III (1588 – 1632) (рис. 2). Місто карбування – Краків. Рік карбування – 1623 – 1626 рр. Матеріал – срібло. Вага – від 3,1 до 3,5 г. Зовнішній вигляд монет свідчить про довге перебування їх у грошовому обігу. Стан – незадовільний (Нечитайло, 2010, с. 63).

Рис. 2. Шестигрошовик правління Сигізмунда III. Рік карбування 1626.
с. Дунаєць, Шосткинський район, Сумська область

Два трояки належать до правління польського короля Стефана Баторія (1576 – 1586). Один трояк карбування м. Рига. Рік карбування – 1580 р. Матеріал – срібло. Вага – 2,4 г. Трояк коронний 1587 року карбування, виготовлений з срібла. Його вага – 2,4 г. Стан цих монет – відмінний. Монети короля Стефана Баторія є надзвичайно рідкісними, оскільки майже не зустрічаються у скарбових комплексах цієї місцевості (Нечитайло, 2010, с. 35).

38 трояків належать до правління польського короля Сигізмунда III (1588 – 1632) (рис. 3). Монети відкарбовані на монетних дворах м. Краків, м. Олькуш, м. Познань, м. Бидгощ м. Мальборк, м. Люблін. Роки карбування охоплюють період з 1588 по 1624 рік. Монети викарбовані із срібла, вага яких коливається від 2,1 г до 2,3 г. Більшість монет знаходяться у незадовільному стані (затерті), що свідчить про їх тривале перебування у грошовому обігу (Нечитайло, 2010, с. 56 – 61).

**Рис. 3. Трояк правління Сигізмунда III. Рік карбування 1622?.
с. Дунаєць, Шосткинський район, Сумська область**

Соліди білонні (15 одиниць) належать правлінню польського короля Стефана Баторія (1576 – 1586). Монети відкарбовані на монетних дворах м. Рига, м. Бидгош. Роки карбування охоплюють період з 1579 по 1584 рік. Монети викарбовані із срібла, вага яких складає 1,1 г. На більшості монет присутні сліди окислів (Нечитайло, 2010, с. 32).

62 соліди належать до шведської окупації польських балтійських володінь правління королеви Кристини (1632 – 1654). Місто карбування – Рига. Матеріал – срібло 200 – 400 проби. Вага – 0,5 г. Роки карбування – 1635 – 1645 рр. Усі монети, які перебували у горщику почорніли, знаходяться у задовільному стані.

На нашу думку, скарб належав заможному козаку, так як селище Дунаєць відносилось до Глухівської козацької сотні Ніжинського полку, де проживали реєстрові козаки. По соліду 1645 року ми можемо висловити думку, що скарб був захований на початку подій 1648 – 1657 років під проводом Б. Хмельницького.

Другий скарб із с. Дунаєць був знайдений навесні 2022 р. під час земляних робіт на селянській садибі. Із цього скарбу вдалося дослідити чотири левендальдера карбування міст та провінцій Голландської республіки: Камп'єн, Гальдерн, Утрехт, Зволле. Ці монети були відкарбовані з 1635 по 1695 рр. Матеріал – срібло. Вага – 27,8 – 28,1 г. Монети знаходилися у гарному стані (рис. 4).

**Рис. 4. Левендальдер Голландської республіки.
с. Дунаєць, Шосткинський район, Сумська область**

Один талер патагон або крижовий правління іспанських Нідерландів правління іспанського короля Філіпа IV (1621 – 1665) династії Габсбургів. Матеріал – срібло. Вага – 27,63 г. Рік карбування – 16? (монета затерта) (рис. 5).

Рис. 5. Талер патагон правління іспанського короля Філіпа IV. Рік карбування – 16?.
с. Дунаєць, Шосткинський район, Сумська область

6 ортів правління польського короля Сигізмунда III Вази (1588 – 1632) відкарбовані із срібла вагою 6,5 г. Місто карбування – Гданськ. Роки карбування: 1623 (дата зверху, дата знизу). Монети знаходяться в ідеальному стані. В скарбі знаходилися шостигрошовики, трьохгрошовики, кількістю більше 130 шт. з портретом Сигізмунда III Вази. Але всі монети були практично затерті, місто та карбування простежити неможливо.

Поява та знаходження скарбів на теренах Глухівщини не є випадковим, бо через її територію пролягали два торговельних шляхи, які йшли з Києва до Московії.

У 2023 р. в селищі Бачевськ, яке знаходиться за 38 км від м. Глухів біля російського кордону, у скрині місцевого селянина був знайдений талер, до якого було припаяне вушко. Монета має сліди ртутної позолоти. Монета відкарбована в 1632 році під час правління шведського короля Густава Адольфа II (1611 – 1632) під назвою пурім. Срібло 868 проби. Вага з вушком – 28,96 г. (рис. 6).

Рис. 6. Талер (дукач) правління шведського короля Густава Адольфа II. Рік карбування 1632.
с. Бачевськ, Шосткинський район, Сумська область.

Селище Бачевськ було засновано у 1570 рр. на кордоні з Московією. В селищі проживали реєстрові козаки, які займалися торгівлею, ремісництвом, тваринництвом. На нашу думку, талер (дукач) був привезений козаком, який брав участь у походах в Європу під час тридцятирічної війни, для жінки як прикраса.

Більш детальніший опис скарбів Глухівщини, причини їх появи, а також товарно-грошових відносин зробив у своїй праці видатний український нумізмат М. Котляр (Котляр, 1981, с. 70 – 90; с. 130 – 137, с. 153).

Розглянуті скарби Глухівщини вводяться в науковий обіг вперше і дають нам можливість проаналізувати різні процеси життя та побуту українських козаків, селян, міщан тощо.

Місто Путивль Конотопського району Сумської області було засновано у IX столітті на березі ріки Сейм племенами північних сіверян. До 1796 р. Путивль входив до Білгородського намісництва. А з 1797 р. – до Курської губернії.

У листопаді 2021 р. А. Ключев опрацював нумізматичні фонди державного історико-культурного заповідника в м. Путивль. Опрацьований скарб російських дротяних монет «чешуйки» 17 ст., карбованих із срібла. Кількість монет у скарбі – 1787 шт. (ФДІКЗП, Кн – 2948, НУМ – 483, СП – 33).

Скарб надійшов у серпні 1958 р. «без акту», куплено у тракториста Плаксина за 50 карбованців. Скарб знайдений біля хутору Сичове. Загальна вага скарбу – 802,5 г. Проба від 800 до 900. Від 880 до 900 проби налічувалося 1768 шт., від 750 до 800 проби – 5 шт., 600

.....
проби – 10 шт., низькопробне срібло – 2 шт., не дорогоцінний метал – 2 шт. Вага монет коливається від 0,43 до 0,54 г. Стан монет задовільний, але більшість з них обрізані. Пробірний нагляд пройдений в квітні 1977 р.

Другий скарб мідних монет правління російських імператриць Єлизавети Петрівни (1741 – 1761), Катерини II (1762 – 1796) надійшов до фондів у 1935 р. як колекція. Скарб налічував 400 монет, із яких 10 шт. – двохкопійчних, решта – п'ятаки (рис. 7).

Рис. 7. 5 копійок 1772 року карбування ЄМ із фондів державного історико культурного заповідника в м. Путивль.

Опис деяких монет із скарбу: 2 копійки 1758 року. Надпис зверху. Гурт сітка. Вага – 19,79 г. (ФДІКЗП, Кн – 984, Н – 148); 2 копійки 1766 року ММ. Гурт сітка. Вага – 20,71 г. (ФДІКЗП, Кн – 13625, НУМ – 1824); 5 копійок 1763 року ЄМ. Гурт сітка. Вага – 54 г. (ФДІКЗП, Кн – 985, НУМ – 272/112); 5 копійок 1766 року ММ. Гурт сітка. Вага – 54 г. (ФДІКЗП, Кн – 985, НУМ – 272/113); 5 копійок 1778 року КМ. Гурт шнур. Вага – 54 г. (ФДІКЗП, Кн – 985, НУМ – 272/114). 5 копійок 1772 року ЄМ. Гурт – сітка. Вага – 54,2 г. (ФДІКЗП, Кн – 985, НУМ – 272/115).

Монети карбувалися з 1758 року по 1795 рік на таких монетних дворах: ММ (Московський монетний двір), ЄМ (Єкатеринбургський монетний двір), СПМ (Санкт-Петербургський монетний двір), КМ (Коліванський монетний двір), АМ (Аннінський монетний двір).

Висновки. Проаналізувавши якісний та кількісний склад монетно-речових скарбів та окремих знахідок європейських та московських монет, виявлених за останні десятиріччя на територіях Глухівщини та Путивльщини, можна зробити висновок, що вони є важливими історичними свідками торгово-грошових відносин місцевого населення козацьких поселень, купецтва, ремісників, селян та інших верств населення. Розвідка довела, що на території Глухівщини був змішаний тип грошового обігу. На території Путивльщини переважала московська монета різних номіналів, що підтвердили фонди державного історико-культурного заповідника в м. Путивль. Знайдені скарби підтверджують розташування цих топографій на перетині великих торгівельних шляхів Львів-Київ-Москва, Москва-Брянськ-Стародуб-Новгород-Сіверськ-Ромни, які проходили через м. Глухів та м. Путивль.

Подяка. Висловлюю щире вдячність директору державного історико-культурного заповідника в м. Путивль С. Тупіку, головному зберігачу фондів О. Бадуніній за можливість та сприяння в опрацюванні нумізматичних фондів, приватним колекціонерам за сприяння в опрацюванні нумізматичних та археологічних джерел, усім членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження, авторства та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Армен, А.** (2010). Грошовий обіг на Глухівщині в період Гетьманщини. *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць. Вив. 3. Київ – Глухів. С. 133 – 137.
- Армен, А.** (2011). Російські монети в грошовому обігу Глухівщини. *Сіверщина в контексті історії України*. Збірник наукових праць. Вип. 4. Київ – Глухів. С. 180 – 184.
- Бакалець, О.** (2012). Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648–1781 рр.). Київ : Стило, 378 с.
- Бакалець, О.** (2017). Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. Документи та матеріали. Бар – Вінниця – Хмельницький – Київ, 200 с.

- Белашов, В.** (2018). Глухів – столиця гетьманської України (1708 – 1782) : (від перших поселень до сучасності. Суми : ТОВ «ВПП Фабрика друку», 419 с.
- Коваленко, Ю.** (2024). «Історична топографія Глухова доби Середньовіччя та раннього модерного часу». Ніжин : ПП Лисенко М. М., 223 с.
- Котляр, М.** (1981). Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. Київ: Наукова думка, 238 с.
- Нечитайло, В.** (2019). Грошовий обіг Гетьманщини (1648 – 1764 рр.). Дисертаційне дослідження. Переяслав. 250 с.
- Клюєв, А.** (2018). Топографія знахідок монетно-грошових скарбів XVII – XVIII ст. на території Глухівського району. *Сіверщина в історії України*. Вип. 11. Глухів-Київ: Наукова думка. С. 96 – 104.
- КН** – книга надходжень.
- Нечитайло, В.** (2010). Каталог польско-литовских монет, обращавшихся на Украине в XIV – XVIII вв. Киевская книжно-журнальная фабрика, 136 с.
- НУМ** – нумізматичний інвентарний номер.

References:

- Armen, A.** (2010). Hroshovy obih na Hlukhivshchyni v period Het'manshchyny [Monetary circulation in the Hlukhiv region during the Hetmanate period]. *Sivershchyna v istoriyi Ukrayiny*. Zbirnyk naukovykh prats'. Vyp. 3. Kyiv – Hlukhiv. S. 133 – 137. [in Ukrainian].
- Armen, A.** (2011). Rosiys'ki monety v hroshovomu obihu Hlukhivshchyny [Russian coins in the monetary circulation of the Hlukhiv region]. *Siveshchyna v konteksti istoriyi Ukrayiny*. Zbirnyk naukovykh prats'. Vyp. 4. Kyiv – Hlukhiv. S. 180 – 184. [in Ukrainian].
- Bakalets', O.** (2012). Skarby monet yak dzherelo vyvchennya hroshovoho obihu Het'manshchyny (1748–1781 rr.) [Coin treasures as a source for studying the monetary circulation of the Hetmanate]. (1748–1781). Kyiv: Stylos, 378 s. [in Ukrainian].
- Bakalets', O.** (2017). Skarby Podillya XIV – seredyny XVII st. Dokumenty ta materialy [Treasures of Podillya 14th – mid-17th centuries. Documents and materials]. Bar – Vynnytsya – Khmel'nyts'kyy – Kyiv, 200 s. [in Ukrainian].
- Byelashov, V.** (2018). Hlukhiv – stolytsya het'mans'koyi Ukrayiny (1708–1782 rr.): (vid pershykh poselen' do suchasnosti [Hlukhiv as the capital of Hetman Ukraine (1708–1782): (from the first settlements to the present day)]. Sumy: TOV «VPP Fabryka druku». 419 s. [in Ukrainian].
- Kovalenko, Yu.** (2024). «Istorychna topohrafiya Hlukhova doby Seredn'ovichchya ta rann'oho modernoho chasu» [Historical Topography of Hlukhiv in the Middle Ages and Early Modern Times]. Nizhyn: PP Lysenko M. M., 223 s. [in Ukrainian].
- Kotlyar, M.** (1981). Narysy istoriyi obihu y lichby monet na Ukrayini XIV – XVIII st. [Essays on the history of coin circulation and counting in Ukraine in the 14th – 18th centuries]. Kyiv: Naukova dumka, 238 s. [in Ukrainian].
- Nechytaylo, V.** (2019). Hroshovyy obih Het'manshchyny (1648 – 1764 rr.) [Monetary circulation of the Hetmanate (1648 – 1764)]. Dysertatsiyne doslidzhennya. Pereyaslav. 250 s. [in Ukrainian].
- Klyuyev, A.** (2018). Topohrafiya znakhidok monetno-rechovykh skarbiv XVII – XVIII st. na terytoriyi Hlukhivs'koho rayonu [Topography of finds of monetary and material treasures of the 17th–18th centuries in the territory of the Hlukhiv district]. *Sivershchyna v istoriyi Ukrayiny*. Naukove vydannya, 11. Kyiv–Hlukhiv. 96–104. [in Ukrainian].
- КН** – knyha nadkhodzen' [Book of receipts].
- Nechytaylo, V.** (2010). Katalog pol'sko-litovskikh monet, obrashchavshikhsya na Ukraine v XIV – XVIII vv. [Catalogue of Polish-Lithuanian coins circulating in Ukraine in the 14th – 18th centuries]. Kiyevskaya knizhno-zhurnal'naya fabrika, 136 s. [in Russian].
- NUM** – numizmatychnyy inventarnyy nomer [numismatic inventory number].

Надійшла до редакції / Received: 16.01.2025

Схвалено до друку / Accepted: 21.02.2025